

gospe črno oblečene. Štirideset dnij ni bilo slišati ne petja ne godbe. Štirideset dnij ni nihče odprl svoje prodajalnice. Štirideset dnij so vihrale po mestih črne zastave. Od Pirenej do morja je jokal ves španski narod. Ko so pa prinesli kraljici grozno vest, da nima več sinú, ni bilo druge tožbe iz njenih ust, kakor besede Jobove: Gospod ga je dal, Gospod ga je vzal, češćeno bodi Njegovo imé!

Tudi našega presvetlega cesarja je za-

dela enaka nesreča. Tudi njemu je umrl ljubljeni edinec cesarjevič Rudolf. In tudi on se je udal v Božjo voljo; vzal je molčeč nase svoj križ in je nastopil trnjevo pot za mrtvaško krsto svojega edinega sinú. V dvojnem delu in podvojeni skrbi za svoje narode utopil je neskončno žalost, zato prosimo, da ga Bog zanaprej obvari vsake nesreče in ga nam ohrani še veliko let v ljubezni vdanega svojim narodom!

(Učenci zapojó Cesarsko pesem.)

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

Anton Kržič r. 2. jun. 1846 v Rakitni, mali župniji Vrhniške dekanije, gimnazijo v Ljubljani izvrstno dovršil l. 1868, posvečen l. 1871, bil kapelan pred Dvorom (Preddvor Höflein) od l. 1872, katehet v nunskih šolah od l. 1876, in je sedaj od l. 1891 profesor na učiteljski pripravnici v Ljubljani.

Na gimnaziji moj učenec je že takrat kazal posebno dovršenost v svojih slovenskih spisih, kar spričujejo po mojem posredovanju tiskane naloge njegove, n. pr.: „Slava in sreča kmetijstva“ spisal Ant. K...č v Letopisu Matice Slovenske za l. 1869. I. po geslu: Največje pridobitve so brez dvojbe tiste, ktere človeški pridnosti rasto iz zemlje (Nadvojvoda Karol)*. Spis se pričinja tako-le: „Neka basen govori, da so se nekaj zbrale vse žive stvari, da bi razsodile prepir med mečem, peresom in plugom. Ti trije veljaki namreč so se pričkali, kateri ima večo oblast in veljavo. Meč misli, da on je gospodar sveta, ker pred njim vse, vse trepetá; pero méni, da ono največ stori, ker preganja temo nevednosti in razsvetljuje um človeški; nazadnje pa se vzdigne plug ter prav pohlevno govori:

„Mirno rijem pod zemljo,
Pa sem svet že preobrazil:
Tiha sreča je z meno“.

In na te besede — govori basen dalje — podarijo vse zbrane živali plugu zasluženi venec itd. — „Sava“ spisal Ant. K...č v istem Ltps. Mat. Slov. — V Zgodnji Danici l. 1869: „Kakošno moč ima revščina in bogastvo do pravdnosti in čednosti?“ Revnim in bogatim v tolažbo in poduk za novo leto. Spisal **A. K.** po geslu:

„Nas je zemlja zapustila;
Še živi previdnost mila,
Tjekaj gori se ozrimo!“

„Čertice iz življenja sv. Očeta Pija IX“. Spisuje A. Zakotkarjev t. j. Kržič. (Danic. 1869 str. 99.—421). — Danica 1870: „Majnik“. Spis. K.— „Še nobenkrat me ni obšla resna želja, da bi bil kdaj pesnik, čeravno se mladi ljudje kaj radi zazibljujejo v take misli. Ne ravno zato, ker pravijo, da so pesniki večí del nesrečni od onega angleškega John Clintona, ki je bojda zbog revščine pod hruško umerl, do onega nemškega, kterege je pegaz tako zdeloval, da je revež naposled znorel; tudi ne zarad kake merznje do poezije — poštena in

prava pesem mi je ljubša, kakor ne vem kaj; berzkone pa zato, ker Bog po navadi človeku ne daje želje po tistem, za kar ga ni vstvaril. Ali zdaj, ko se je zopet vernila preljuba spomlad v svoji lepoti in mičnosti in ž njo novo življenje in veselje, ko se je približal najprijazniši mesec majnik, zdaj pa bi hotel biti pesnik, zdaj bi si želel imeti toliko pesniškega duha, da bi mogel tudi v drugih obuditi tiste blage občutke, s katerimi tako blagreno navdaja in napaja ta rajskomili mesec človeško srce. Da pa vendar ne bode preveč suho, bom sem ter tje od družih si kako verstico izposodil. itd. — Po tej vpeljavi govori o meseca majnika naravni in duhovni lepoti t. j. o „Šmarnicah“. —

Vstopivši v dekliške šole v Ljubljani jel je kapelan in katehet Kržič delovati neutrudno v cerkvi in šoli, pa tudi na književnem polju, in to premišljeno, po razumni osnovi. Prvo tako delo njegovo je: „Izgledi bogoljubnih otrok iz vsih časov keršanstva“ v Zg. Danici l. 1878 — 1880, pa l. 1882 in l. 1883 ter v vezani besedi za prvo sv. obhajilo: Sv. Tarcizij. — To vse je prišlo ponatisnjeno po Danici ter nekoliko popravljeno z lastnimi predgovori posebej na svetlo v treh jako primernih knjižicah pod naslovom: Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva. Spisal in založil Anton Kržič, katehet. Ponatis iz Zg. Danice. V Ljubljani. Del. I. 1879. 2. nat. 1882. 8. 151. Del II. 1880. str. 145. Del III. 1883. 172. Tisk. Blaznik. — Sicer kaže Danica l. 1879 n. pr. Marija brezmadežna in šolstvo (Stric). Učiteljem in odgojiteljem za novo leto. Solze presv. Srca Jezusovega. A. K—č. Čast komur čast — o nunah Uršulinkah — zoper „Tagblatt, Schulzeitung, Zvon (Soror Pia)“ etc. s pomenljivim sklepom: „Vi pa, gospodje, vedite, da sami sebe grdite, če katoliške naprave sramotite: sej ste tudi katoličanje, ali mar ne? Turki in drugi po svoje ne delajo tako! Res čudna prikazen, da se mora kerščanstvo dandanes boriti zoper lastne

otroke, kakor se je moralo nekdam zoper rabeljne (Chateaubriand)! Ant. Keržič, katehet.

V večernice družbe sv. Mohora l. 1882 zv. 36: Irci. Spisal A. Kržič. — Tudi na Pegaza se je spravil v naslednji, takrat še resnični čestitki, v Slovencu l. 1882 št. 32. sè znakom K.:

Abrahamov dar

prečastitemu gospodu profesorju
J. Marnu.

Izoral kmetič brazd je brez števila,
Obdelal že je marsiktero njivo;
Naprej pa se ozira še skrbljivo.
Kedaj zvršena setev bo obila.

»O mož! preveč se setev prikupila
Vam je« — mu pravi nekdo nagajivo,
»Sejati menj, pa žeti več, hasnjivo
Bi bilo; kaj je delo brez plačila«?

»Ko bi poznal me, bi drugač govoril,
Za sè le inalo, blag za druge dela,
Pa upa: sad bo v večnosti dozoril«.

Sejala Vaša roka je, ne žela; —
Bo Abraham kaj družega otvoril?
Nič: žetev tam; tu glava osivela!

Sedaj pa, po toliki časti tukaj, bojim se, da ne bi bilo tam — v večnosti — premalo!

Drugo veliko delo po gotovi osnovi je „Duhovni Pastir“. — Slavni Andrej Einšpieler se je bil postaral in je pustiti hotel „Slovenskega Prijatelja“, list duhovnikom namenjen za cerkev, šolo in dom, ki ga je v Celovcu izdajal do l. 1883 in do XXXII. tečaja. A poprime se tega znamenitega dela vrli Anton Kržič ter ga vredeuje pod naslovom „Duhovni Pastir“ s sodelovanjem več duhovnov od l. 1884 v Ljubljani ter izdaja po Kat. tiskarni in bukvarni. Izhaja v zvezkih po jedenkrat na mesec v veliki osmerki. Vsak letnik šteje od 612 do 750 strani. Po kazalu se nahajajo v njem raznovrstne pridige, homilije, homiletična zrna, prilike, pogled na slovstvo itd. Po njem so prišli doslej na svetlo tudi posebej tiskani n. pr. „Obrambni govori in Apologetični razgovori“, sp. dr. Fr. Lampe, „Pedagogika“,

sp. A. Zupančič, in od l. 1890 prihaja v prilogi „Zbirka lepih izgledov, duhovnikom v porabo v cerkvi in v šoli“, ki jih z velikim trudom sestavlja vrednik sam. Njegove so tudi v „Pastirju“ pridige brez podpisa, razne razprave in pojasnila, in koliko posla mu prizadeva popravljanje ter vrejevanje starejših in novejših rokopisov, to se celo dopovedati ne da.

Tretje prav mično in koristno delo je „Angelček, otrokom učitelj in prijatelj“, ki ga v lastni založbi po Kat. tiskarni izdaja Ant. Kržič, v zvezkih po 40 strani z nekaterimi podobami od l. 1887. Doslej je na svetlobi vže VI. zv. (L. v 2. nat. l. 1888) na radost slovenski mladini.

Četrto kakor mikavno tako podučno delo je „Osmero blagrov ali dolga pridiga za kratkočasno življenje“. Spisal Anton Kržič, katehet v Ljubljani. Založila in na svetlo dala družba sv. Mohora. V Celovcu 1887. 8. 190. Nat. tisk. dr. sv. Mohora. Knjiga — dasi je v toliko izvodih šla po svetu, je malo da ne popolnoma pošla in bi se jako vstreglo Slovencem z novo izdajo. — Slovenske večernice l. 1887. zv. 41: „Dolga zastavica v večji družbi“. Zastavil Anton Kržič. — Drobtinice l. 1887 XXI: „Ura in naše srce“. Govoril v Kat. družbi Anton Kržič.

Peto prekoristno delo za sedanji čas, ko je po krščanskih hišah izreja tako malo krščanska, je „Krščanski detoljub“. List za krščansko vzgojo in rešitev mladine. Izdaje štirikrat na leto „Kat. društvo detoljubov“; vreduje Anton Kržič, od l. 1888 v 16, z mnogimi neprecenljivimi prilogami. na pr.: 1. „Ali znaš?“ Zbirka kršč. resnic in molitev, ki naj bi jih vsak kristijan znal na pamet. 2. Mala zakladnica t. j. zbirka krajših molitvic in pobožnosti z obilnimi odpustki. 3. Litanije presv. Imena Jezusovega. 4. Sv. Germana, izgled kršč. potrpežljivosti. 5. Sv. pokora (Izpraševanje vesti. Kes ali obžalovanje. Trdni sklep. Obtožba grehov. Zadostovanje).

6. Posvečevanje dneva z mislimi, v verzih zložil Ant. Hribar. 7. Podobica sv. Alojzija ali njegov pot v nebesa, v spomin tristoletnice njegove blažene smrti. 8. Spomin prvega sv. obhajila itd. Nekatero teh prilog, zlasti prva, so že večkrat tiskane, v 10 do 20 tisoč izvodih med slovenskim ljudstvom, kar ne bode brez božjega blagoslova tudi v prihodnosti.

Slovenske Večernice l. 1888 zv. 42: „Življenja nit“. Poučno-zabavni govor v večji družbi. — L. 1889 zv. 43: „Najoblastnejša vladarica na svetu“ Šaljivo-poučen govor. Sp. Anton Kržič. — Drobtinice l. 1888 t. XXII: „Radoslav Silvester“. Spomin petindvajsetletnice. „Govor o papeževi slavnosti“ v kat. družbi rokodelskih pomočnikov. — L. 1889 t. XXIII: „Srečni naš cesar — osrečuje narode“. Govor o ces. 40letnici v šolah uršulinskih. „Zmotnjave in zmote“. Govoril v Kat. družbi Anton Kržič.

Šesto prepotrebno delo je pričel Ant. Kržič v Koledarju kat. tiskovnega društva l. 1889. I: „Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo“, kar z nekaterimi pomočniki nadaljuje v naslednjih tečajih, na pr.: I. Knjige za mladino. a) Mladini posebno priporočljive knjige. b) Mladini manj primerne ali celo neprimerne knjige. — II. 1890: a) Molitvene knjige. b) Zabavne knjige. — III. 1891: II. Knjige za ljudstvo. — IV. 1892 in V. 1893: Knjige za mladino itd. — Prepotrebno delo je to dan danes, ko se toliko bere in čita, pa tolikrat brez razuma, brez razsodka, je-li to, kar nudi knjiga ali časnik, tudi res, pravo, dobro ali napačno.

Sedmo dokaj zanimljivo delo, katero je doslej izvrševal Anton Kržič, so pa razne igre, vesele in dovtipne, v zabavo ožjim krogom, največ katoliškim rokodelskim družbam in čitalnicam, ki jih je po vzgledih iz družih jezikov deloma poslovenil deloma izvirno priredil. Take so na pr.: „Denar ali pa nos. Igrica v dveh dejanjih. Dva prijatelja pa ena sama suknja. Šaloigra v enem dejanju. Pravda, v dveh.

Zamujeni vlak, v petih. Skriti zaklad, v treh. Novi zvon ali srečna sprava, v treh. Zgubljena suknja, v enem. Hišnik v zadregi, v dveh. Doktor Čuden in njegov sluga, šaloigra v treh dejanjih. Novi Salomon. Šaljiv prizor s petjem itd." —

Sicer pa sodeluje Anton Kržič marljivo pri nekaterih časnikih p. Danici in

Slovincu itd. ter pri mnogih društvih p. Kat. družbi in rokodelski, pri Matici itd. v besedi in s pismom že mnogo let, in je sedaj mladim učiteljem in prihodnjim učiteljicam duhovni voditelj. Bog ga vodi in krepčaj v toliko blagovitem delovanju vedno na korist in zabavo Slovincem sploh, posebej dragi mladini slovenski!

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. (Odlikovanje preč. kanonika in profesorja Jožefa Marna.)

Zvezda se na prsih sveti,
Cesar č'lo ga čisla sam. —
J. Koseski.

Poročali smo že, da je bil g. profesor Jožef Marn povodom njegovega umirovljenja odlikovan z viteškim križcem Francišek-Jožefovega reda. V torek, 4. vinotoka, v dan godu našega presvetlega cesarja, ob 11. uri dopoldne se mu je križec jako slavnostno pripel. V lepo okrašeni gimnazijski telovadnici so se zbrali g. deželni šolski nadzornik Šuman kot zastopnik vlade, g. prelat dr. Čebašek kot kapiteljski odposlanec, g. župan Grasselli, profesorska zbornica obeh gimnazij, več osebnih prijateljev slavljencevih in gimnazijska šolska mladina.

Ob ustupu slavljence so gimnazijski pevci pod vodstvom g. Foersterja zapeli: »O Oesterreich, mein Vaterland«. Na to pripne deželni šolski nadzornik g. Šuman slavljence viteški križec ter omeni, da je Njega Veličanstvo blagovolilo g. slavljence dne 2. kimoveca vsled zaslug, ki si jih je stekel na šolskem polji, proslaviti z viteškim križcem Francišek-Jožefovega reda. Zato pa si šteje v posebno čast, da sme o tej slavnostni priliki ob navzočnosti gospodov koleg kakor tudi nadepolne gimnazijske mladine pripeti ta znak odlikovanja in visoke cesarske milosti na zaslužne prsi slavljence.

Pripevši križec slavljence mu čestita imenom navzočnih koleg in mladine.

Sedaj čestita slavljence v navdušeni besedi g. ravnatelj Senekovič približno tako-le: Radosten in slavnosten dan je današnji, ko nam je podana prilika, čestitati Vam, velečastni gospod kanonik, sedaj, ko Vam diči avstrijsko čuteča prsa križ Francišek-Jožefovega reda. Radostno poudarjam, da je to za naš zavod dan veselja, in to tembolj, ker ste v družbi z nami delili toliko časa žalost in veselje, radost in težave pri vzgoji mladine. Petintrideset let ni sicer mnogo v življenji kacega naroda, a v življenji posumnika je to dolga vrsta. In kar nas tembolj z radostjo napolnjuje, to je delovanje Vaše: pač se spo-

minjate nazaj trnjevih dnij, katere ste preživeli na težavni poti šolstva. Kolikrat ste najboljše mislili, najboljše želeli, in vendar so Vas slabo ali celo napačno umeli! In nasproti mladini, kako ste vselej imeli srce odprto in odprte roke! Smelo rečem, da ste marsikateremu mladeniču, ki se je že obrnil na pot krivice, pomogli nazaj na pravo pot poštenja. Prav tako ste bili nam prijazen, mil in vsikdar odkritosrčen tovariš. In dasi se danes ločite od našega zavoda ter podate v zaslužni pokoj, dasi se ločite od nas dragih svojih učiteljskih tovarišev, in mi to z žalostjo na znanje jemljemo, vendar prosim Vas, prečastni slavljence: pozabite, kar je bilo grenkega, bridkega, in vzemite seboj, kar je bilo za Vas prijetnega, vselega. Jaz pa Vam voščim še mnogo, mnogo let v sreči in zadovoljnosti preživeti v čast božjo in na slavo domovine.

Obrnivši se k dijakom nadaljuje: Priča ste danes slavnosti, ki se redko kdaj dogodi v naših prostorih. A prav današnji dan vam je priča, kako presvetli cesar sami priznavajo zasluge mož, ki so si jih stekli na šolskem polji v prid mladine in v prid skupne naše domovine. In prav današnja prilika bodi vam novo znamenje, združili vse moči, da v marljivosti doprinesete že v mladosti svoji lep venec delovanja na oltar domovini. Gospod slavljence je mnogo deloval v šoli, malone vsi ste bili njegovi učenci. Ravnal še je po reku našega pesnika, da

Dolžan ni samo, kar veleva mu stan
Kar more to mož storiti je dolžan.

Tako je s peresom svojim proslavil domovino, kažoč v svojem tolikoletnem »Jezičniku« na vse one može, ki so se v našem slovstvu pokazali in odlikovali. Ravven tega pa je sodeloval pri našem znanstvenem društvu »Slovenska Matica« izza njenega početka ter ji je zadnja leta rodoljubiv predsednik. In ko se sedaj gospod loči od naših šolskih soban, sprejmite si njega kot vzornika v svoje srce, naj vas njegova marljivost naučuje, da si bodete ob času svojih študij zasejali mnogo zdravega semena, ki bo kalilo in kasneje sad donajalo domovini. Domovina kliče na delo, domovina potrebuje delav-